

Բ. Լ Վ Ո Վ

ԻՆԶՊԵՍ ԽՆԱՅԵԼ
ՈՒԺԵՐԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

355.4

L-98

Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՈԱԶՄՀՐԱՅԲԱԺԻՆ ♦ ՅԵՐԵՎԱՆ ♦ 1933

03 MAY 2013

MAR 2010

Բ. Լ. Վ. Ո. Վ.

355.4

L-98

Վ.

ԻՆՉՊԵՍ ԽՆԱՅԵԼ
ՈՒԺԵՐԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

0848
11924
0797

Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՌԱԶՄ ՀՐԱՏԲԱԺԻՆ 88 ՅԵՐԵՎԱՆ 1933

Պատ. խմբագիր՝ Պ. Աթայան
Տեխ. խմբագիր՝ Գ. Զեմյան
Քարգւ. Հ. Ալեքյան
Սրբագրիչ՝ Հ. Սառիկյան
Պատվեր 894
Հրատարակչական № 2543
Դրամատ № 8115 (Բ)
Տիրութ 2500
Փոքրատ 5X8

Հանձնված է արտադրության 8/IV 1933 թ.
Մատրագրված է տպելու 20/IV 1933

ՅԵՐԹԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Շատերն իրենց լավ ճանրա կտրող են համարում միայն նրա համար, վոր նրանք հաճախ և յերկար ժամանակ թափառել են վորսի ժամանակ, զբոսաւնճենքում: Իհարկե, ով խաղաղ ժամանակ բավականին շատ կիրումնար և չափել իր վոտքերով, նա պատերազմում նույնպես քիչ կհոգնի, քան քայլելուն չսովորած մեկը: Սակայն այլ բան և անցնել լավ յեղանակին 20—30 կիրումնար, առանց շտապելու, թեթև հագնված, կանգ առնելով և հանգստանալով, վերտեղ ինքդ կուզես և բոլորովին այլ և՛ քայլել շարքում ամեն տեսակ լեղանակին, քեզ վրա կրելով ռազմական լիակատար հանդերձանքը:

Ֆիզիքական կրթության բարձրագույն դպրոցն ամբողջ ամառ պատրաստվում եր մանյովրների համար: Ֆիզիկուլատուրնիկները պարապում եյին լերթերով և վազքով տասնյակ կիրումնար տարածության վրա: Աշխատում եյին տրուսիկներ ու սանդալներ հագած: Յերբ վոր մոտեցան մանյովրները, և տղաներին հազցրին լերթային լիակատար հանգերձանք, այն ժամանակ նրանք վոչ միայն չկարողացան վազել, այլև շատերը չկարողացան 25 կիրումնարանոց սովորական սրահնացքը կառարել:

Պատերազմում հարկ կլինի շատ քայլել: Հեռակալի ուժերը պահպանելու համար, նրան մարտի վայրն են

փոխադրում, յերբ հնարավոր է, յերկաթուղով, ավտոմոբիլներով կամ սովորական ընակչութեան ունեցած սայլերով: Հաճախ հետեակը հարկադրված է մարտի վայրը գնալ փոսքով:

Յերբ հետեակը առաջ է շարժվում փոսքով, այլ խոսքով, յերթային օտժում կամ յերթ (մարշ) է կատարում, շարժման արագութիւնն այդ դեպքում խոշոր նշանակութիւն ունի: Պատերազմում հաղթում է նա, ով արագորեն և վարպետորեն և քայլում, միևնույն ժամանակ պահպանում է իր ուժերը: Նա այդ դեպքում ամենից շուտ տեղ կհասնի, և՛ քիչ կհոգնի, և՛ կհետապնդի ավելի համառորեն:

ՎՈՐՔԱՆ ԱՐԱԳ Ե ԲԱՅԼՈՒՄ ՇԵՏԵՎԱԿԸ

Յերբ հաշվի չեն առնում, թե վարձան հեռու կարող է անցնել հետեակը մի օրում, այսպիսի հաշվում են՝ 10 ժամ գնալը, 7 ժամ քուռն, և 7 ժամ մնացած գործերի համար:

Շարժման համար նշանակված 10 ժամից 2-ը կամ $2\frac{1}{2}$ -ը կաղմում է վոչ աշխատանքային ժամանակը՝ այդ անգիստն է (մեծ դադար)՝ որպէսզի կեսն անցնելուց հետո: Այսպիսով հենց յերթի համար, մնում է 7 կամ $7\frac{1}{2}$ ժամ: Այդպիսի յերթը (յերթային շարժումը) կալվում է սովորական յերթ:

Հարթ ու լավ ճանապարհով հետեակը կարող է մի ժամում անցնել 4 կիլոմետր. $7\frac{1}{2}$ ժամվա ընթացքում— 30 կիլոմետր, —այդ ցիւրքովա որագնացքն է: Յեթե ճանապարհը վատ է, ցեխ է, անձրև է գալիս, շատ ցուրտ է կամ, ընդհակառակը, շատ շոգ է, հարկադրված են դանդաղ գնալ, մոտավորապես մի ժամում 3 կամ $3\frac{1}{2}$

կիլոմետր: Մութ գիշերին, անձրևից հետո ավազոտ կամ կավախառն ճանապարհով, բոլորովին առանց ճանապարհի (աւղակի դաշտով), կամ լեռներով, ճահիճներով դժվար է անցնել նույնիսկ 3 կիլոմետր մի ժամում:

Մեծ որպէսացքները ժամանակ (որինակ 120 կլմ. յերթի յուրաքանչյուր 2—3 օրից հետո մարտիկը հտնգստի համար ստանում է մի ամբողջ օր: Այդ հանգիստը կոչվում է օրանանգիստ (օրական հանգիստ):

Որահանգիստը նշանակվում է միայն սովորական յերթի ժամանակ, յերբ կարիք չկա շտապելու: Սակայն պատերազմի ժամանակ հազվագյուտ է պատահում շարժել հանգիստ կերպով: Մարտում ամեն րոպե շատ թանգ է. հարկավոր է լինում յուրայիններին ոգնութեան հասնել, հարվածով վերջ տալ քայքայված հակառակորդին, հակառակորդից առաջ գրավել գետանցը և այլն: Այդպիսի դեպքերում նշանակվում են ուժեղացրած յերթեր (մարշեր): Նույն 120 կիլոմետրը հետոց վաղը հաքկադրված է լինում անցնել վոչ թե 4—4 $\frac{1}{2}$ օրում, այլ 2 կամ $2\frac{1}{2}$ օրում: Դժվար չէ այդպիսի ուժեղացրած որպէսացք անցնել, յեթե կա լավ մարզվածութիւն և յերթի կարգապահութիւն. սակայն դրա համար հարկավոր են գէտելիքներ և ունակութիւններ

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԶԻՆԱՍԱՐԷ

Յերթում կարմիր բանակայինն իր վրա չեն կրում լիակատար զինասարք. այն է՝ հագուստեղենը, հանգերձանքը, զենքը, ամրաշինական գործիքը, ջրի ամանը, հակադաղը, սանիտարական վերակապը, փոխնորդ սպիտակեղենը, փամփուշտները, պարենը, հրա-

ցանք մաքրելու, քանդելու և հավաքելու պատկանելիքը, կաթնալիքը և իր անտեսական իրերը՝ գդալը, ըմպանակը, թեյ, խոզանակ և այլն:

Այդ բոլորը՝ իրերի տոպրակի (կաշեպարկի), փամփուշտակի, փամփուշտակալի, ամբաշինական գործիքի և փոկերի հետ միասին քաշում են 24—26 կիլոգրամ:

Լիակատար զինագարժով քայլելը դժվար է: Մահայն զինասարքը ստուգված է մարտական փորձով, և առանց այդ զինասարքի անհնար է յուր գնալ: Մարտիկի խնդիրն է՝ սովորել ճանապարհ գնալ առանց հոգնելու լիակատար զինասարքով, 24—26 կիլոմետր այդ զինասարքը հանդիսանում է, վորպես սահմանված բեռ և մարտիկը կարող է այդ կրել յերթում առանց հոգնելու: Յերե այդ բեռն ավելացնենք, մարտիկը շուտով կհոգնի:

Անփորձությունից շատ կարմիր բանակալիներ իրենց հետ քաշ են տալիս բոլորովին անպետք իրեր: Ավելորդ բեռից մարտիկը մյուսներից շուտ է հոգնում և ալդպիսով վնաս է պատճառում վոչ միայն իրեն, անտեղի ուժեր վատնելով, այլև վնաս է պատճառում ամբողջ զորամասին, վորովհետև քայլում է դանդաղ, իսկ նրա պատճառով ֆնացածները հարկադրված են լինում յետ ընկնել:

Նախօրին յերթի դուրս գալը, յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է խնամով գնի իր զինասարքը, ստուգի, թե արդյոք բոլորը սարքին են, և վերցնել միայն այն իրերը, վորոնք հատկացված են: Պետք է սովորել քայլել լիակատար զինասարքով և այնքան ընտելանալ, մարդկել այդ աշխատանքին, վոր 25—30 կիլոմետր յերթից

հետո պահպանի իր ուժերը մարտ մղելու—պատերազմի գլխավոր աշխատանքի համար:

Նկ. № 1. Ինչ պետք է դնել յերթից առաջ:

Յերթին ընտելանալու ժամանակ զինասարքի քաշն անտրճանաբար ափեացնում և հասցնում են մի քիչ ավելի քաշի, քան պատերազմի ժամանակվա զինասարքի քաշն է: Մարտիկը, սովորելով ավելացրած բեռով քայլելուն, արդեն հեշտությամբ կարողանում է կրել իր վրա զինասարքի սովորական ծանրությունը:

Ընտելանալու, մարզվելու համար ժամանակ է հարկավոր: Միանգամից քայլել սովորել—չի կարելի: Այդ պատճառով զորքերում ոգտվում են ամեն տեսակ

շարժումներից պարապմունքների ժամանակ կամ հրաձգութիան գնալիս, լիակատար զինասարքն իր վրա կրելու սովորությունն ձեռք բերելու համար: Յերբեմն և կատարում են հատուկ յերթային շարժումներ 5—7 և մինչև 30 կիլոմետր, այնպես, վոր անհրաժեշտ պատրաստությունն ստանան մեծ յերթեր կատարելու համար:

Յեթե ուզում ես թեթև զգալ քայլելու ժամանակ, յեթե ուզում ես զինասարքով քայլելիս չհոգնել—պետք է ազատ ժամանակ ավելի շատ պարապես մարմնամարզություններ և սպորտով, վոր միայն տրուսիկներով, այլև լիակատար զինասարքով:

ՊԱՆՈՍՆԻՐ ՎՈՏՔԵՐԻ

Յերթային շարժման ժամանակ դիտավոր աշխատանքը վոտքերն են կատարում: Այդ պատճառով խոշոր ուղարկությունն պետք է դարձնել վոտքերի վրա:

Սովորությունն պետք է դարձնել ամեն որ լվալ վոտքերը սառը ջրով: Այդ նվազեցնում է ուժերի ծախսումը յերթում, մարտիկը քիչ է հոգնում: Յեթե դուրս գալու նախորդակից վոտքեր լավ պետք է լվալ:

Շարժման ժամանակ վոտքերը չհարելուց և կոշտերից (մազոլներից) խուսափելու համար ոգտակար է վոտքերը մաքուր լվալուց հետո թեթև կերպով վաղելին կամ վերեւ ճարպ քսել:

Կեղտոտ վոտքերը շատ են քրտնում: Կեղտոտ վոտքերին շուտ են կաշում փաթաթանները և հարում են վոտքերը: Յերթում քրտնած վոտքերը ել ավելի են տաքանում: Յեթե որոգնացքը մեծ է, իսկ վոտքերն ուշուշ են լվանում, այն ժամանակ նրանք

սկսում են հարել, վոտքերի վրա քրտնախաշումը և կարմրությունն են առաջանում: Վոտքերն ախտաձեղնում հետևանքով ծակոտիները լցվում են կեղտով: այդ ծակոտիները փոքրիկ անցքեր են, վորոնց միջով ող և քննում: Այդպիսի անխտաձեղն վոտքերից դարձելի հոտ է դալիս: Յեթե աղպիսի բան պատահի, պետք է ցույց տալ բժշկին: Վատ խնամքից վոտքերը ցավում են և մարտիկին անպետք են դարձնում յերթի համար:

Վոտքեր պահպանելու համար պետք է վոտքերին փաթաթել մաքուր յեկ չոր փաթաթաններ: Կեղտոտ փաթաթանները թույլ չեն տալիս ող թաղա և վոտքերը քրտնախաշ են լինում: Փոխելու համար միշտ պետք է մի զույգ պահուսի մաքուր փաթաթաններ ունենալ: Հպեաք է ծուլանալ, միշտ պետք է լվանալ և չորացնել փաթաթանները:

Մարտիկները հաճախ իրենք են ծակում վոտքերի վրա հարելուց գոյացած բշտիկները, կամ ավելի վատ, պոկում են յեղունգներով, տերեններ են դնում գրան, կոշտերը (մոզալները) կտրում են սուր գանալով: Յերբեմն այդ հաջողությամբ է վերջանում, բայց շատ հաճախ կեղտոտելուց բորբոքում ու թարախ և առաջացնում: Այդ պատճառով, յեթե վոտքերը արորված են, կոշտեր են յերեւացել, պետք է գնալ բժշկի մոտ—նա կոգնի կամ կսովորեցնի, թե ինչ պետք է անել:

Յերկտր քայլելուց կամ մեծ ոտագնացից հետո վոտքերին նազգիս պետք է տալ: Դրա համար բավական է միայն հանել կոշիկները և մաքուր բորիկ կամ չուստիկներով, հսկելով, վոր վոտքերը չվիրավորվեն և չմրսեն: Նախքան կոշիկները կրկին հագնելը, պետք է վոտ-

քերը լվալ և թողնել, վոր հովանան: Տաք-տաք վոտ-քերը չի կարելի միանգամից կոխել սառը ջրի մեջ: Յեթե սապոն չկա, պետք է առանց նրան յուր դնալ, բայց, համենայն դեպս, լվալ հարկավոր է: Լվալուց հետո հարկավոր է լավ սրբել, չորացնել և լվալուց հետո բորիկ ման չգալ:

Վոսֆերի մասների յեղունգները կարճ կտրել: Յեղունգները կտրել մատներին հավասար և միայն առաջից: Սխալ կտրած յեղունգներն աճելով, մահում են մտնում, ցավ են առաջացնում և, իհարկե, դժվարացնում են յերթը:

Չափազանց կարեւոր է կարողանալ ճիշտ փաթարել փաթարանքներ: Սխալ փաթարած փաթարածանները հարուստ են վոտքերը: Ով չի կարողանում ճիշտ փաթարել փաթարածանները, պետք է հաբցնի իր ընկերոջը, հրամանատարին կամ բժշկի ոգնականին, վոր նրանց ցույց տան, թե ինչպես պետք է փաթարել:

Փաթարածանները փաթարելու ժամանակ նրանք պետք է մաքուր լինեն, չաբ, փութուկ. յեթե փաթարածանների վրա ծալեր, կարեր կան, դրանք անպեղծ են: Վոտքերը պետք է փաթարել փաթարածաններով պինդ և ընդամին ալնպես, վոր ծալքեր, փոթեր չառաջանան, մանավանդ մատերի և վոտքի թումբի (սրաղյոմի) վրա:

Փաթարածանները փաթարելիս, վոտքը չպետք է ողի մեջ պահած փաթարել. այդ դրուկյամբ վոտքի թաթը ալ ձև է ստանում, քան քայլելու ժամանակ, և փաթարածանը վոտքին հեղուկյուն կպատճառի: Դրա համար փաթարածանը նախորոք հարկավոր է փռել և վոտքը դնել նրա վրա: Փաթարածանները չորացնելուց հետո կոշտանում են, հարկավոր է լավ տրորել, ալլ

կերպ՝ կհարեն վոտքերը: Հարկած վոտքերով մաքրելը, անպետք է յերթի համար:

ՄԱՐՄՆԻ ԽՆԱՄՔԸ

Յերթի ժամանակ մաքրելը շատ է քրտնում: Յերթալին շարժման ժամանակ քրտինքը խառնվում է փոշու հետ և այդպիսով կեղտ է գուանում, վոր ծածկում է յերեսը, ձեռքերը և աճրոջ մարմինը: Այդ կեղտը ծածկում է կաշու ծակոտիները և շատ հաճախ հիվանդություն է առաջ բերում: Սպիտակեղենը քրտինքից և փոշուց շուտ կեղտոտվում է:

Հիվանդություններից խուսափելու և իր ուժերը պահպանելու համար պետք է՝

1) վորքան հնարավոր է, շուտ-շուտ լողանալ—այն ժամանակ մարմինը քիչ է քրտնում, ավելի շատ ոդ է անցնում ծակոտիների միջով. հոգնածությունը քիչ է լինում:

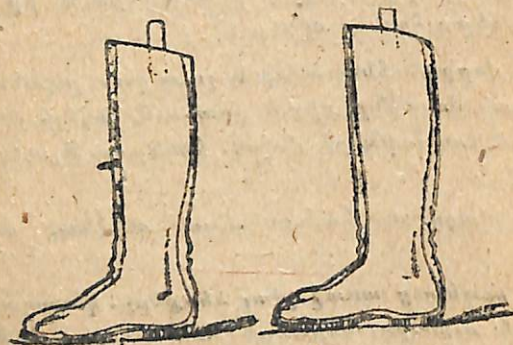
2) լվացվելու համար միշտ ունենալ սապոն և սրբիչ:

3) ուտելուց առաջ լվալ ձեռքերը. կեղտոտ ձեռքերով բան ուտելիս, կերակրի հետ ստամոքսն են ընկնում շատ փոքրիկ կենդանի դիակներ, վորոնք կոշվում են բակտերիաներ (մանրեններ), հասարակ աչքով չեն յերևում. նրանք առաջ են բերում զանազան հիվանդություններ:

4) չմոռանալ մաքրել առամները, յերթի ժամանակ հետն ունենալ առամի խողանակ և փոշի. այդ կոպահանի հիվանդությունից:

ՀԱԳՈՒՍԵՃ ՅԵՎ ՎՈՏՆԱՄԱՆԸ

Քրտինքը, մեղը, կղկղանքի մասնիկները, վար մտում են սպիտակեղենի վրա, կարող են կաշու և ամբողջ մարմնի հիվանդությունների պատճառ դառնալ, մանավանդ, յերբ կեղտոտ են հագուստն ու սպիտակեղենը, շուտ-շուտ չեն փոխվում և մաքուր չեն պահվում։ Այդ պատճառով անհրաժեշտ է, վարքան հետաքրքիր է, հաճախ փոխել ու լվալ սպիտակեղենը և չմոռանալ վերևի հագուստը մաքրել, ու նրա փոշին թափ տալ։ Այն մարդու վրա յե վաղիկ լինում, ում սպիտակեղենը կեղտոտ է և ուշ-ուշ և փոխում սպիտակեղենը։

Նկ. № 2. Լավ ու վատ հարդարված կոշիկներ։

Հեշտ ու թեթև աշխատելու համար, հագուստը պետք է հարմար լինի, չխանգարի շարժմանը և ազատ շնչառությանը, վրդն ու գոտկաանդը չենգի։ Այլ լուսաքով՝ հագուստն ու սպիտակեղենը լավ պետք է հարդարված լինեն։

Շաղկի վրնոցը բավական լայն պետք է լինի և չնեղի վրդը։ Պետք է հիշել, վոր վրդի ծավալը (հաստությունը) մի քիչ փոփոխվում է որովա ընթացքում, նայած, թե մարմինն ինչպիսի աշխատանք է կատարում և ինչ ջերմաստիճանում։ Շաղին աշխատանքի ժամանակ վրդը կարծես թե մի քիչ հաստանում է, իսկ հանգստի ժամանակ և ցրտում ընդհակառակը՝ բարակում է։ Դրա համար հարդարման ժամանակ պետք է հետևել, վոր վրնոցը չճնշի վրդը։ Նեղ վրնոցը յերթի ժամանակ կարող է ուշաթափություն առաջ բերել։

Հագուստը պետք է հազնել կանոնավոր և ճշտորեն։ Բլուզի կամ դրատի (շինելի) սխալ մեքքցած վրնոցը, վատ կոլուրած և անհարմար հագած կոլուր (սկառկա), չափազանց պինդ կամ շատ թույլ ձգած վարտիքը, պակված կոճակները, անկանոն հագած անդրավարտիքը—այս բոլորը խիստ խանգարում են շարժմանը։ Այդ պատճառով յերթից առաջ հագուստը պետք է զննել և հագնել այնպես, ինչպես հարկավոր է։

Կոշիկները լավ են հարդարված, յեթե նրանք կիպ նստած են վոտքի թմբի վրա (բաց չեն սեղմում), կրնկակալները նեղ չեն, ճիտքերի յեղրերը չեն ծալվում ծնկների տակ և չեն սեղմում սրունքը։ Լայն կոշիկները, վորոնք չափազանց ազատ են վոտքերի համար, կամ ընդհակառակը, նեղ են, սեղմում են վոտքերը, առաջացնում են հարում։ Նեղ կոշիկները շագին տրորում են վոտքերը, իսկ ցուրտ յեղանակին վոտքերը մրսում են այդպիսի կոշիկների մեջ։

Հագած դրատը յերթի ժամանակ խիստ կարող է խանգարել շարժմանը, մանավանդ, յերբ ճանապարհը ցելի է կամ անձրև է գալիս։ Դրատի թրջված փեշերը

խճճվում են վոտքերի հետ, կեղտոտում են կողիկները, գրատը ծանրանում և վատթարացնում յերթի պալմանները: Գրատի փեշերը վոտքերի հետ չխճճվելու պատճառով, ոգտակար է փեշերին կարել (ծայրերին) կեռեր և փեշերը ալդ կեռերով կախել գոտիկից: Այդ կոգնի մարտիկին պահպանելու իր ուժերի անտեղի վատնումից և գրատը կեղտոտվելուց:

Հագուստը, վոսնամանը, հանդերձանքը միտս պետք է չոր լիվ մաքուր լինեն, վորովհետև դրանից է կախված մաքսիկի առողջությունը: Ձմեռվա հագուստեղենը և գրատը պետք է թափ տալ, մաքրել մաքուր խողանակով, քամահարել և չորացնել արևի տակ: Հագուստը չպետք է մաքրել ու չորացնել բնակելի շենքերում (սենյակներում):

Պետք է խոստովել ուրիշի հագուստից ոգտվելուց, վորովհետև հագուստի մեջ կարող են վոջիկներ և ախիծներ լինել, վորոնք բավա ան հաճախ վարակը հիվանդից առողջին են փոխադրում:

Յեթե իր հագուստի մեջ մարտիկը միջատներ (վոջիկ և այլն) է հայտաբերում, պարտավոր է բժշկի ոգտուածթանը դիմել, վորովհետև «տնային միջոցներով» բռնելով և վոջնչացնելով—նրանցից դժվար է ազատվել:

ՀԱՆԴԵՐՁԱՆՔ

Գայլելու ժամանակ վորպեսզի հանդերձանքը չըխառնարի, հանդերձանքը պետք է հարդարել իր կաղմվածքին համեմատ: Իրերի ջոպրակն այնպես պետք է կախել ուսից, վոր յերկու ուսերից հավասարաչափ կախ

ընկած լինի և չկախվի միայն մի կողմի վրա: Դրա համար կապելու ժամանակ նրա քաշիկները (փոկերը) հարկավոր է հավասարեցնել, այլկերպ նա կարող է ձգել մի ուսից, քայլելիս անհարմար կլինի: Ամրափակվան գործիքները (թին, թոխը կամ կացինը) պետք է կախել գոտիկից այնպես, վոր քայլելիս, ձայն չհանեն, չխփեն վոտքերին: Գոտին ձգել, ձիգ կապել, այլ կերպ փամփշտամանները, փամփշտի պայուսակները կիջնեն դեպի փորի մեջտեղը և կխառնարեն քայլելուն: Փամփշտակալը հարդարել այնպես, վոր հարմար պառկի ուսի մեջտեղին, չսողա ներքև և ուսի վրա չբարձրանա:

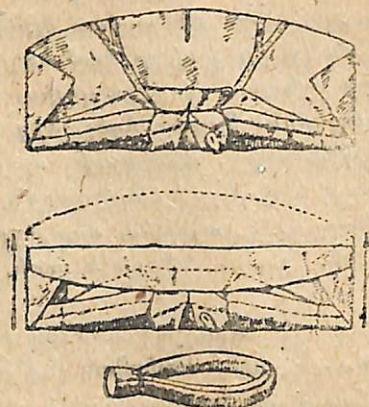
Յերթից առաջ յուրաքանչյուր մաքսիկ պետք է ոգնի իր հարելանին հարդարման ժամանակ լիվ խնդրի նրան ոգնելու իրեն: Սուանձնապես գնահատելի չեն, իհարկե, հին ծառայողների ցուցումները յերիտասարդներին և անփորձ մարտիկներին:

ՅԵՐԹԱՅԻՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՍԿԻԶԲԸ

Յերթի դուրս գալու որը վերկացը նշանակվում է՝ ամառը—ժամի 3—4-ին, ձմեռը—5—6-ին: Սրա նշանակութունն այն է, վոր ուսելը, խմելը, հավաքվելը ավելի հարմար է լուսով կատարել: Յերբեն հարկ է լինում վեր կենալ նաև մինչև լուսաբացը, բայց այդպիսի վաղ վերկացը նշանակվում է միայն այն ժամանակ, յերբ այդ պահանջում է մարտական պարագան: Հավաքվելու և կերակրվելու համար հարկավոր է մի ժամ կամ ժամուկես:

Յերթի դուրս գալուց մի ժամ կամ քառասուն րոպե առաջ տրվում է նախաճաշ և թեյ: Գայլելիս քիչ

Իրենցիս համար նախաճաշի ժամանակ ոգտակար ե ու-
սել մի պաշտոնց աղ (10 գրամ), ցամեխով աղը հացի վրա

Նկ. № 3. Ինչպես կոլորել գրառը (շենիւր)

Ձրամանը, հախտո՞ւ լավ լվացած, պեճե և լցնել յեկ-
սված յեկ սառցա՞ծ ջուր կամ թեյ, իսկ խցամը խնամով
լվալ յեկ խցանել. ափելի լավ ե խցանը յեկ տալ:

Յեկ ահա ամեն ինչ պատրաստ ե: Հագուստողենի
և հանդերձանքի հարդարումը ճիշտ ե, ստուգված ե:
Մարտիկները լավ քնել են, թարմ են, կուշա: Զորա-
մասը դուրս ե գալիս յերթի:

Սկզբից քայլել, համենայն դեպս, մի քիչ դժվար
ե: Թվում ե, թե իր մարմինը չե, մեխված ե մի բանի,
հոգնած ե, թվում ե, վոր հանդերձանքը շատ ծանր ե,
հրացանի փոկը կտրում ե ուսը, վոտքերը դժվարու-
թյամբ են շարժվում: Այդ զգում ես դու, քանի գեռ
չես բացվել և մարմինդ չի ընտելացել: Իրա համար

շարժումն սկսում են վոչ սչնքան արագ քայլքով և
15 րոպեյից հետո կանգնեցնում են 5—10 րոպեյով,
վորպեսզի կարմիր բանակալիները կոշիկները հար-
դարեն, հագուստի և հանդերձանքի թերություններն
ուղղեն, վորոնք հայտարարվում են սկզբում:

Յերթի սկզբից հետո, բավական շուտով հեշտանում
ե քայլելը: Արդեն այլևս չես նկատում, վոր յերթա-
յին շարժումը—դա մի աշխատանք ե, թե ինչպես չես
զգում նաև լիակատար հանդերձանքի ծանրությունը:
Այդ նշանակում ե, վոր շարժումը սովորական ե դար-
ձել, զորամասն արդեն վարժվել ե: Վարժվելուց հերո
գալիս ե յերթի լավագույն ժամանակը: Մարտիկները
քայլում են առանց վորեւ դժվարության: Հարկավոր
ե միայն քայլել հավասար և հանգիստ քայլով:

Յերթի ժամանակ համաքայլ գնալը պարտադիր
չե: Սովորաբար համաքայլ գնալն ինքնթրեն ամեն մի
դասակում կանոնավորվում ե: Այդ մասամբ կատար-
վում ե նրա համար, վոր համաքայլ շարժվելը շարժում
կարգ ե պահպանում և յուրքանչյուր կարմիր բանա-
կային չի խանգարում մյուսին ազատ քայլել: Համա-
քայլ շարժումը սովորական ե նա չի խանգարում մար-
տիկին, չի խանգարում նայելու, թե ինչ ե կատարվում
իր շուրջը. կարելի խոսակցել և յերգեր յերգել, յեթե
այդ մասին թույլտվություն կա:

Յեթե համաքայլ չես գնում, հարկադրվում ես նա-
չելու վոտքիդ տակը: Ակամայից արորում ես հարե-
վանիդ վոտքը կամ նա չե տրորում քո վոտքը: Զորա-
սյունը յերկարաձգվում ե: Շարժումն սկսում ե անկա-
նոն դառնալ, առաջանում ե ջղայնություն և հոգնա-
ծություն: Այդ պատճառով համաքայլ չեն քայլում

միայն հատուկ դեպքերում. որինակ՝ մութ գիշերին, հակառակորդին մոտիկ, յերբ հարկավոր է քայլել անաղմուկ:

ՓՈՔՐ ԴԱԴԱՐՔ

Շարժման լուրաքանչյուր 50 (առաջին անգամ 15) բույսերից հետո հանդատանալու համար փոքր դադարք է տրվում 10 բույսերով: Նախ՝ յեղանակին, դադարքը կարող է լինել և 10 բույսերից քիչ: Անձրևին, ցեխին և սառնամանիքին ավելի վատ է, իհարկե, տեղում կանգնել 10 բույս, քան քայլել: Այդպիսի դեպքերում դադարքը կրճատվում է:

Դադարքում հարմար է բնական կարիքները հոգալ, ուղղել հանդերձանքը:

Շարժման ժամանակ աբյուռն ասնքան էլ կանոնավոր չի կատարում իր շրջանառությունը, վորովհետև մարմինը կապկալած է փոկերով և ծանրութուն կա վրան: Աբյուռնը հավաքվում է վտարներում և ձեռքերում: Դրա համար փոքր դադարքում, հենց վոր դուրս ես գալիս շարքից, պետք է ցրել յերակներում կանգ առած արյունը:

Դրա համար բավական է մի քանի ուժեղ շարժումներ ձեռքերով դեպի առաջ և կողմերը, մի քանի անգամ կռանալ դեպի առաջ և յետ ամբողջ իրանով, յերկու-յերեք անգամ պղզել և կանգնել: Այդ շարժումները ցրում են արյունը և դադարքից հետո հեշտ է լինում քայլել:

Քայլելիս, ամենից հաճախ վտարներն են ուռչում: Արյուն կանոնավոր օրջանառության համար հարկավոր է

պառկել, առանց հանդերձանքի հանելու (կոլորած գրառը կարելի չէ հանել) վոսեքը վերել քառաջանել յեվ ծալել ձեկների մոտ, ավելի լավ է այդպիսի դեպքում վտարքերը բարձր դնելու համար գտնել վորևե հենարան. ինչպես որինակ՝ ցանկապատ, առվի, խրամի ափ, քոթուկ (կոճղ) և այլն: Դուրսը չդետք է դնել գեցեին:

Սխալ է

Ճիշտ է

Նկ. № 4. Փոքր դադարքում ինչպես պետք է հանդատանալ:

Կարմիր բանակալիները դադարքի ժամանակ հաճախ հանում են կոշիկներն առանց վորևե կարիքի: Դրանցից ոգուտ չկա, իսկ վնաս կարող է լինել—10 բույսերում վտարքերը, ճիշտ է, կհանդատանան, իսկ փաթաթանները ժամանակ չի լինի չորացնելու, սակայն հեշտությամբ կարելի չէ մթաացնել վտարքեր: Շարքի կանգնելու հրամանից հետո շտապ-շտապ հագնում են կոշիկները, սովորաբար փաթաթանները փաթաթում են ինչպես պատահում է և դրա հետևանքը այն է լինում, վոր կոշիկները շուտով հարում են վտարքեր: Դադարքի ժամանակ կոշիկները պետք է հանել վոչ թե վտարքերին հանդիստ առաջ համար, այլ փաթաթաններն ուղղելու համար, յեթե վատ են փաթաթած: Փոքր դադարքում վտարքերն ավելի շատ են հանդատանում, յերբ բարձր են դրված լինում:

ՀԱՅՍՏԱՆԻ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԻ ՅԵՎ ԾԱՐԱՎՈՒԹՅՈՒՆ

Յերթի դուրս գալուց յերկու, յերեք ժամ անց-
նելուց հետո շոգ է լինում: Բթով շնչելը դժվարանում
է: Ավելի շատ ող ներշնչելու համար մարտիկները յեր-
բեմն բաց են անում բերանները: Այդ վնասակար է.
ինչով. ճանապարհից փողի յե բարձրանում, շարքերում
սղը քրանքից և շնչելուց փչանում է: Բթով շնչելիս
ողը վորոշ չափով մաքրվում է և տաքանում: Յերբ
վոր բերանով են շնչում, փափցած ողը ուղղակի թո-
քերն է անցնում: Իսկ լեթե ձմեռն են շնչում բերա-
նով, այն ժամանակ թոքերը կարող են մրսել:

Ամառ ժամանակ շոգին ծարավն ավելանում է:
Շատերը կարծում են, վոր բավական է ծարավը կոտ-
րելու համար առատորեն ջուր խմել և ամեն ինչ լավ
էլլինի: Այդ սխալ է: Ինչքան շատ են խմում, այնքան
շատ խմել են ուզում: Ով ջուր շատ է խմում, նա, վեր-
ջիվերջո, սկսում է ուժերի կատարյալ անկում զգալ:
Խմած ջուրը, վորպես ավելորդ բնու, ծանրաբեռնում է
մարդուն: Դրա պատճառը հետևյալն է՝ յերթի ժամա-
նակ շոգին քրտինքի հետ մարմնից դուրս են գալիս
ազեր (հիշեք, վոր քրտինքը աղի յե լինում) և գլխա-
վորապես սովորական գործածական աղը: Զուրը մարդը
վերադարձնում է իր մարմնին, յերբ խմում է բնաց
աղ չի վերադարձնում: Աղի պակասությունից մարդն
ավելի յե քրտնում, հաճախ է միզում և այդպիսով իր
որգանիզմի համար ավելորդ աշխատանք է ստեղծում:
Վստայդ ավելորդ աշխատանքն, իհարկե, հոգնե-
ցնում է:

Բիշ ծարավ զգալու համար, պե՛տ է ունել ամենա
հիշ 30 գրամ աղ՝ օրվա մեջ. — նախաճաշին, ճաշին

ընթերցի ժամանակ աղը հացի վրա ցանկով: 30 գրամ
աղը, այդ մոտավորապես այնքան աղ է, վորքան մար-
տիկը կորցնում է յերթի ժամանակ:

Յերթի պետք է՝ դուրս գալ՝ ունենալով ջրամանը
լիքը յեռացրած և սառցրած ջրով կամ թեյով:

Հաճախ, մանավաճառ ամառը, լիռացրած ջուր չի
բավականացնի: Հարկ է լինում հում ջուր խմել: Հում
ջրի մեջ մանրեններ են ապրում — արչունալուծության,
տիֆի, խոլերայի մանրեններ (բակտերիաներ): Պատա-
հա՛ծ հորից կամ, առվից ջուր կարելի յե խմել միայն
հրամատարի կամ սանիտարական հրահանգչի թույլ-
տվությամբ: Այդպիսի հում ջուր կարելի յե խմել մի-
այն այն ժամանակ, յերբ նրա մեջ լուծում են տարբե-
կաններ (այդպիսի տարբեկաններ կան բոլորի ոգնա-
կանի, սանիտարական հրահանգչի կամ հրամատարի
մոտ): Այդ տարբեկանները վո՛նչացնում են մանրեննե-
րը և ջուրը խմելու համար պիտանի յեն դարձնում:

Աղագա պատերազմում մեր հակառակորդներն ան-
շուշտ կլիրառեն թունավոր նյութեր (ԹՆ): ԹՆ-ից
շատերը հեղտությամբ անցնում են գետնի մեջ և ջուրը
(նույնիսկ խոր ջրհորներում) դարձնում են անպետք
վո՛չ սիպն խմելու համար, այլև նույնիսկ լվացվելու
և լվացք անելու համար: Այս հաճախումքը հարկա-
դրում է մեզ մեծ զգուշությամբ վերաբերվել հում ջուր
խմելուն:

Ի՞նչ պիտի անենք, վոր խմելիքը հագնածություն
առաջ չբերի և ոգուտի փոխարեն վնաս չպատճառի:

1) Ջրամանը, յերթի դուրս գալուց առաջ, անհրաժեշտ
է լավ լվալ: Նույնպես լավ պե՛տ է լվալ կամ ավելի
ավել յե յիս օալ խցանը:

2) Ամեն անգամ խմելուց առաջ անհրաժեշտ է բերել ողողել բերանը, նստած փոփոխ հեռացնելու համար, յեղ բխել:

3) Շարժման ժամանակ խորհուրդ չի տրվում խմել, թեք ծարավն սկսում է զգալի կամ բերանը չորանում է, պես է ծնոսները օտարել, ինչպես ուտելու ժամանակ: Այդ ժամանակ բերանում լսվում է դուրս գալիս, յեղ ծարավն անհետանում է:

4) Առաջին յերկու դադարներին չպես է խմել: Ծարավելիս բավական է ողողել բերանն ու կոկորդը:

5) Յերրորդ դադարում, խմելուց առաջ պես է նախ ողողել բերանը, հանգստանալ, իսկ հետո դանդաղ, փոքր կուլներով խմել ջրամանի կես ջուրը (մոտ 2 բաժակ): Ջուր խմելու ժամանակ հարկավոր է կուլ տալ վաղ բե հանկարծակի, միանգամից, այլ վորքան հնարավոր է, ջուրը յերկար պահել բերանում, թեք միջին մեծ դադար դարձյալ մեկ փոքր դադար է մնում, պես է խմած ջրի տեղ նորը լցնել:

6) Չորրորդ դադարում, ողողելով բերանը յեղ մի առ ժամանակ հանգստանալով, կեղին կարելի է յեղ խմել կես ջրաման ջուր:

7) Մեծ դադար գալով (միջին մեծ) հարկավոր է ողողել բերանը (ոգտակար է մաքրել առանցքը), հանգստանալով կարելի է ջուր խմել, սակայն կես ջրամանից վաղ պակել:

8) Հաջորդ հետո մեծ դադարում կարելի է բեղ կամ ջուր խմել միջին հագեցնելը (4 բաժակ):

9) Մեծ դադարում, նախքան ջրամանը ջուր լցնելը, անհրաժեշտ է նորից ողողել յեղ լվալ ջրամանը:

10) Մեծ դադարից հետո պես է խմել այն կարգով, ինչ կարգով յերթի սկզբին:

11) Գիշերոթում (նաչեղ) կարելի է ջուր խմել, այնպես, ինչպես մեծ դադարում:

Այս կանոնների կոպիտ խանգարումը կարող է ստամոքսի (աղիքների) հիվանդութիւններ առաջացնել: Չափից դուրս ջուր խմելը կարող է ծանր հիվանդութեան պատճառ դառնալ և նույնիսկ մահվան պատճառ դառնալ, չնայած նրան, վոր խմած ջուրը միանգամայն լավորակ ջուր է: Ռուս — Ճապոնական պատերազմին ուստական դորամասերից մեկը միանգամայն լավ ջուր չափից դուրս խմելու պատճառով, յերկու որվա մեջ կորցրեց իր կազմի միջին 16 տոկոսը:

Յեթե դադարը նշանակված է բնականաբար, այն ժամանակ պետք է խմել լեռացրած ջուր (կամ կաթ) անպայման իր ամանով: Իսկ յեթե հարկ է լինում հում ջուր խմել (կաթ), այն ժամանակ նախ պետք է իմանալ, թե չկան արդյոք հիվանդներ այդ տան մեջ, վորպեսզի չվարակվես: Հում ջրի ու կաթի յեղ ուրիշ ամանի միջոցով հեռուրյամբ փոխանցվում են բազմաթիվ վարակիչ հիվանդութիւններ: Ինչպես որինակ՝ տիֆ, արյունալուծութիւն (դիզենտերիա), սիֆիլիս և այլն:

ՄԵԾ ԴԱԴԱՐԲ

Բարենպաստ յեղանակին և լավ ճանապարհով, առանց հոգնածութիւն զգալու կարելի է ճանապարհ գնալ բավական յերկար ժամանակ: Ամբողջ գործը նրանումն է, թե վորքան են զարգացած մկանները, իսկ մարտիկը սովորել է քայլելուն: Յեթե մարշի (յերթի) սկզբից 2—3 ժամ հետո հարցնես նրան՝ ինչպե՞ս

ե իրեն զգում, նա սովորաբար կապառախանի «շատ լավ, գեալն ավելի հեշտ է, քան սկզբում»։ Հարձուժ եռ թե վոչ մի հոգնածությունն չկա։ Սակայն հոգնածություն, այնուամենայնիվ, կա. բայց մենք չենք զգում այդ հոգնածությունը և նկատում ենք միայն յերթից մի քանի ժամ անցնելուց հետո, յեբբ մկաններն սկսում են ցավել։ Հոգնածությունը հայտնվում է յերթի սկզբից 4—5 ժամ անցնելուց հետո. այսինքն՝ չերբ անցել են որագնացքի մեծ մասը։ Սովորաբար այդ ժամանակ սահմանվում է մեծ դադար, այլ խոսքով 2—2½ ժամով կանգառում։

(20 կիլոմետրից պակաս որագնացքների ժամանակ մեծ դադար սովորաբար չի նշանակվում)։

Մեծ դադարքի համար տեղ է ընտրվում գլուղը, ավանը, քաղաքը, իսկ ամառը—անտառը, գետի ափը, վերադ գործերը կարող են ցախ և ջուր ձարել՝ կերակուր պատրաստելու, լվացվելու համար և վորտեղ նրանք անտեսանելի կլինեն հակառակորդի սավառակի համար։ Դադարքը բաց տեղում չեն անում։

Յեթե ցուրտ է, և հարսար բնակավայր չկա, կամ պետք է շտապել, այն ժամանակ մեծ դադարքում կանգ են առնում ընդամենը մի ժամ։ Յերբեմն բալրովին կանգ չեն առնում։

Շոգ լեղանակին մեծ դադարք բնակավայրերում չեն նշանակում, վորովհետև մարտիկները շվաք տեղեր փնտրելով, ցվրվում են տները, մարազները, քնում են և շատ հաճախ յետ են մկում։

Մեծ դադարքը հարկավոր է ուժերը վերականգնելու համար։ Յեթե մեծ դադարքը կարճատև է կամ քակուրն ուշացել է, այնպես, վոր հարկ է լինում

ձաշել հոնց դուրս գալուց առաջ, չպետք է չափազանց շատ ուտել։ Դժվար է լինի ստամոքսով շարժվել։ Կերակուրը դանդաղ է մարսվում, վորովհետև արյունը ստամոքսից հոսում է դեպի մկանները, վորանք աշխատում են շարժման համար։

Ամառ ժամանակ հում կանաչի յեվ պտուղներ ցած չպետք է ուտել։ Յեթե շատ ուտես և վրան էլ խմես հում ջուր կամ կթ, ստամոքսը չի կարող մարսել, վորովհետև կստանաս, իսկ յերբեմն և արյունալուծություն (դիզենտերիա) կստանաս։

Մեծ դադարքում, մանավանդ ամառը, միշտ ժամանակ է լինում լողանալու, սպիտակեղենը փոխելու և նույնիսկ ձաշից հետո քիչ քնելու։ Բնելու համար չգետք է յուրաքանչյուրից շատ հեռու գնալ։ Սովորաբար մարդ շատ լավ է քնում ուտելուց և քալելուց հետո։ Սակայն հեռու կերթաս, վոր քեզ չխանգարեն քնել, պինդ կքնես, վեր կկենաս, կտեսնես, վոր ձեռքն չկան, արդեն գնացել են։ Այդ պատճառով պետք է քնել իր դասակին մոտիկ, վորպեսզի «հավաք» ազդեալանի համաձայն քեզ արթնացնեն, յեթե դու չես արթնանա ազդանշանի ձայնից։

Յեթե լերթում մարմինը շատ է քրտնել, դադարքում պետք է փոխել սպիտակեղենը և չքնել թաց սպիտակեղենով։ Մերկ չպետք է պառկել քնել. արևի տակ կարող ես կաշիդ այրել կամ խիստ հազ և խարքուխ ստանալ, նույնիսկ ամառային տաք լեղանակին։

Յեթե չկա մաքուր սպիտակեղեն, ժամանակավոր կարելի յե վերևի հագուստը հագնել մերկ մարմնին, մինչև սպիտակեղենի չորանալը։

Հաճախ մեծ դադարքում մարտիկները մերկ են քայլում, վորպեսզի իրենց մարմինը այրեն արևից, արևի վառնալ ընդունելով: Յեթե չգիտես արևի ճառագայթների հատկությունները, շոգ ամառնային ուրը, նույնիսկ արևին սովորեցրած կաշին կարելի չե կես ժամում այրել մինչև բշտիկներ գոյանալը: Թեև մարդու յերեսը միշտ բաց է, բայց նույնիսկ նրա վրա շոգ ուրից հետո տեղ-տեղ կաշին ճաքճքում է և թեփ է տալիս: Երեք-տեղ նա այրվում և ցավում է: Արևի վառնաներն ոգտակար են միայն այն ժամանակ, յերբ ընդունում են բժշկի ցուցումներով: Յերթի ժամանակ արևի վառնաները փասակար են, վորովհետև ավելորդ հոգնածություն են առաջ բերում: արևի վառնայից հետո հանգիստ է հարկավոր:

Ճիշտ է Միայն է
Նկ. 5. Հանգստի համար տեղավորվել:

Յեթե այրվածքներ ես ստացել (արևից), պետք է այրված տեղերը իսկույն ևեթ վազելին քսել կամ վորեն ճարպ (բայց վոչ աղ արած ճարպ): Սակայն ամենից լավ է դիմել բժշկին:

Դադարքում չպետք է սպիտակեղենը չորացնելու համար փռել ինչպես վոր պատահի: Յերկղիտակով սպի-

տակեղենը կարելի չե տեսնել 5—6 կիլոմետր հեռավորության վրա: Այդ շատ ոգուտ է հակառակորդին: Սպիտակեղենը լավ լերևում է նաև սավառնակից, յերբ փռած է բաց տեղանքում գետնի վրա: Այդ ոգնում է հակառակորդի սավառնակին գտնել մեր դադարքի տեղը: Իմանալով, թե վորտեղ են հանգստանում զորքերը, կարելի չե գլխի ընկնել, թե ուր են գնում նրանք, և կիսանգարեն մարտական խնդրի կատարմանը: Չպետք է նույնպես հարմար տեղ պատրաստել քնելու համար բաց տեղում: Նկատելով դադարքը, հակառակորդի սավառնակը կարող է ումբեր նետել, հարկադրելով հեռանալու այդ տեղից և զրկել ամբողջ զորամասին հանգստից:

Տափ յեղանակին մեծ դադարում ռազ ոգսակար է լողանալ: Լողանալուց հետո մարդ թարմանում է, հեշտ է քայլում, մարտիկն իրեն առույգ և զգում, ամրապինդ է: Միայն չպետք է ջուրը մանել, քանի դեռ քրտինքը չի սառել, կամ չպետք է լողանալ իսկույն կերակրվելուց հետո:

Նախքան լողանալը պետք է սառել (մի առ ժամակ նստել մերկ): Բայց վոչ յերկար ժամանակ, Չսպասել ինչև սառնություն, ցուրտ դգալը, վորովհետև ջրում դժվար կլինի տաքանալ: Ոգուտ չկա, յերբ մրսում ես լողանալու ժամանակ, նույնպես և, յերբ յերկար ես մնում ջրի մեջ:

Հաճախ մարտիկները յերթից անմիջապես հետո վորքերը վառնում են սառը ջրով: Այդ, իհարկե, թարմացնում, թեթևացնում է, բայց կարճ ժամանակով: Վորքերի արյունատար անոթները սառը ջրից միանգամից սեղմվում, քաշվում են, և կարծեք թե վորքերը

Թեթևանում են, սակայն հետո վտարերը արյան կուտակումից (պրիլիվ) սկսում են այրվել և ուռչում են։ Ուռած վտարերին դժվար է հագնել կոշիկները, քայլելիս ել ցավ է պատճառում։

ԱՐԱԿԱՑՐԱԾ ՅԵՐԹ

Պատերազմում հաճախ հարկ է լինում շտապ մի տեղից մի ուրիշ տեղ տեղափոխվել։ Վորոշված ժամկետին նշանակված տեղը հասնելու համար, հետևազը պետք է անցնի օրը 40—կիլոմետր, յերբեմն և ավելի։ Այդպիսի դեպքում շարժման համար 9—10 ժամը քիչ է։ Սյն յերթը, յերթ գութերը 10 ժամից ավելի չեն անցնում, կոչվում է արագացրած յերթ։

Արագացրած յերթը շատ մեծ լարվածություն է պահանջում։ Յերթը հեշտացնելու համար, յեթե մարտական պայմանները թույլ են տալիս, դորքերը շարժվում են փոքր զորասյուներով (մեծ զորասյունով շարժվելիս շուգ է լինում, ողն ավելի վատ), մի քանի ճանապարհներով, խնամքով ընտրելով լավագույն ճանապարհը։ Հանգստի համար տալիս են լավ բնական տեղեր, մանավանդ լավ կերակրում են։ Ամառը յերթի համար ընտրում են օրվա դով ժամանակը, դադարեցնելն ավելի հաճախ են լինում և յերկարատև։

Արագացրած յերթերին, յեթե հարկավոր է, նույնիսկ սայլեր են վերցնում տեղական բնակիչներից. այդ սայլերի վրա մարտիկները դնում են իրենց իրերի տպրակները։ Իսկ յեթե սայլերը շատ են, դնում են նաև շինելների կոլոնները (սկառականները)։ Վաշտի համար իրերի տպրակները և կոլոնները դնելու համար հարկավոր է առնվազն 3—4 յերկձի սալլ։ Հասկանալի

յե, վոր առանց իրերի տպրակների և կոլոնների ավելի հեշտ ու թեթև և քայլել և ավելի շատ տաքածություն կարելի չի անցնել։

ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

Յերթում անվտանգ ու արագ շարժվելու համար, հետևազն ուղարկում է յերթային պահպանություն։ Յերթային պահպանության խնդիրն է յեա մղել և վոչնչացնել հակառակորդի փոքր մասերը, թույլ չտալ

Նկ. № 6. Ինչպես հիշա շարժվել դեպքում յեղած ժամանակ։

հակառակորդի հետախույզներին, մոտենալ մեր զորասյունին, պահպանել զորասյունը անսպասելի հարձակումից և վերանորոգել, վորտեղ հարկավոր է, ճանա-

պարհը: Վերջին նպատակի համար պահպանութեանը տրվում են սապորներ:

Պահպանութեան ժամանակ դեռքերն ու ուղեկալները հաճախ ընթանում են առանց ճանապարհների: Յերթային պահպանութեան ծառայությունը դժվար և պատասխանատու չէ. այդ ծառայությունը զորքերը կատարում են հերթով: Պարզ է, վոր վորքան լուրաքանչլուր մարտիկ պահպանութեան մեջ լավ կատարելիք պարտականությունները, այնքան ավելի հանգիստ, ավելի նվազ հոգնածություն մը հետևակը կկատարել յերթը: Հակառակորդին հանդիպելիս, հարկ չի լինի անտեղի բացազատվել մարտակարգի, ճանապարհի անսարքություն դեպքում, վտարները խիստ խնոզուց դուրս չեկած խիճին, կանգնել ժամերով քանդված կամուրջի առաջ և այլն:

Զորասլանը սավառակի դիտողությունից քողարկելու համար մարտիկները գնում են ճանապարհի կողնակներով, անցուղարձի տեղն ազատ թողնելով: Այդ ձևով ընթացող հետևակը սավառակից վատ է լերելում: Սակայն ճանապարհի կողնակներով դժվար է ընթանալ, հոգնեցուցիչ է, քան զորասլանում. դրա հետ պետք է հաշտվել:

Խուզարկու-սավառակների աշխատանքը դժվարացնելու համար, մեծ հետևակային մասերը բաժանում են մի քանի փոքր մասերի և տանում են նրանց տարբեր ճանապարհներով, աշխատում են վորոշված ճանապարհն անցնել գիշերով, մառախուղին. չի թույլատրվում կուտակվել զորքերին ու դուռակներին կամուրջների վրա և այլն: Այդպիսի նեղ տեղերը ողային հակառակորդից պահպանվում են գնդացրերով և թընդանոթներով:

Սավառակի ուղեգրից խուճապի չմատնվելու և իր ուժերը խնայելու համար, հարկավոր է պահպանել ողային հարձակման դեպքի համար նշանակված կարգը, իսկ դիտողն ու գնդացրի մոտ նշանակված որպապահը պետք է, վորքան հնարավոր է, ուշադրությամբ հետևեն յերկնքին: Մնացած մարտիկները պատրաստ պետք է ունենան և սարքին դրություն մեջ պահեն իրենց հակազագերը և սավառակների հարձակման ժամանակ հանգիստ ու անվտուգ, առանց դեռ ու դեռ ընկնելու, կատարեն այն, ինչ հրամայված է: Պետք է հիշել, վոր անկարգությունը դժվարացնում է մեր գնդացրների, պետերի աշխատանքը և հեշտացնում է հակառակորդի աշխատանքը:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՅԵՐԹ

Աղագա պատերազմում հետևակը հաճախ ստիպված է լինելու գիշերային յերթեր կատարել: Յերեկը սավառակները կարող են տեսնել ընթացող զորասլանը, և հակառակորդը զորասլանի շարժման ուղղությունից հեշտութեամբ գլխի կընկնի մեր մտադրությունների մասին:

Յերեկը, նույնիսկ հնարավորություն չունենալով զորամասը կարգի գցելու, սավառակը կարող է քիմիական ուղեքներ նետել ճանապարհի վրա, կարող է հարկադրել հագնելու հակազագերը, վորոնց մեջ արագ ընթանալ չի կարելի, և այդպիսով կարող է կասեցնել զորասլանի շարժումը:

Վարպետի հակառակորդը մեզ չխանգարի, ցերեկային յերթերը փոխադրվում են գիշերային յերթերով:

Դիշերային յերթերը հարմար են ամառը: Ցերեկը շոգին քայլելը հոգնեցուցիչ է: Դիշերը զով է, և յերթը հոգնածությունն չի պատճառում: Չնայած այս ոգուտներին, գիշերային յերթերը կերպովում են միայն հակառակորդիս վերջին յերկու-յերեք որագնացքներում, չերը շատ կարևոր է թագցնել զորքերի շարժումը: Այդ արված է նրա համար, վոր յերթերը մի քանի գիշեր շարունակ մեծ մասամբ խիստ հոգնեցնում են մարտիկներին:

Մութ գիշերին, վատ ճանապարհով կամ բոլորովին առանց ճանապարհների քայլել շատ դժվար է: Համաքայլ գնալ չի կարելի: Շարքերում հավասարությունն չի պահպանվում, կամ իրեր են հրում: Չնայթաքելու և չընկնելու համար հաբկավոր է խիստ ուշադիր լինել: Այդ արագորեն հոգնածությունն է առաջացնում:

Վորպեմդի հակառակորդը չեկատի մեր տեղափոխությունները, արգելվում է ծխել, խոսակցել, խնուշու մեջտեղով ընթանալ, լապտերներ վառել:

Դիշերային յերթի սկզբին առանձնապես խնամքով պետք է ատուգել հանդերձանքի հարդարումը: Կաթսայիկները գնդգոցը, իրերի տողարկում ըմպանակներ չխշակոցը գիշերը լսելի յեն շատ հեռվից: Հակառակորդը լսում է ուշադրությամբ: Ամեն մի կասկածելի աղմուկին նա պատասխանում է կրակով: Այդ պատճառով գիշերային յերթում հանդերձանքը ախպես պետք է հարդարված լինի, վոր վոչ մի աղմուկ, ձայն դուրս չգա (կաթսայիկի և մյուս մետաղի արանքը խոտ կոխել, առաքակի մետաղի իրերը փաթաթել սպիտակեղենով):

Մթության մեջ լեռների գնացողի համար դժվար է աեսնել առջևից գնացողին: Տեսանելիությունն ավելացնելու համար գոտի է շինելի կողմի վրա յետևում կապում են սպիտակ կտոր (թաշկինակ): Այդպիսի սպիտակ կտոր ամեն բանակային լավ է, վոր ունենա: Այդ սպիտակ կտորները հեշտացնում են շարժումը: Մի քանի գնացողը լավ կերևա, և այդ թույլ չի տա, վոր լեռներից գնացողը յետ ընկնի նրանից: առջևից գնացողները կրնակալու չեն անի առջևից գնացողներին:

Դիշերը վոքը դադարքները հատարում են վոչ թե տաս բալետով, այլ 15 կամ 20 բալետով, վորովհետև գիշերային շարժումն ավելի հոգնեցուցիչ է, քան ցերեկային շարժումը: Մեծ դադարքներ բոլորովին չեն նշանակում: Փոքր դադարքներում գիշերը մարտիկները հաճախ քնում են մասամբ հոգնածությունից մասամբ նրանից, վոր դրանից առաջ քնից չեն կշտացել: Այդպիսի քնից ոգուտ չկա, իսկ վնաս կա: Դադարքում քնահարամ մարտիկը հաճախ ննջում է քայլելիս, սայթաքում է (զաթթում է), հրում է հարևաններին, անկարգությունն է առաջացնում և ել ավելի է հոգնում:

Ամենից ավելի դժվար է քայլել լուսաբացին: Դրա համար, յերթ նշանակելիս, ձգտում են զորասյունն աչնալես տասել, վոր շարժումն ավարտվի լուսաբացին իսկ մարտիկները, յերթ կարելի լի, անխիջապես ալա կեն քնեն:

Դիշերը դժվար չե գնալ, յերթ ցերեկը լավ քնեն են: Խնայելով իրենց ուժերը, մարտիկները պետք է քնեն ցերեկը, նույնիսկ այն դեպքում, յերթ առանձնապես քնել ել չեն ուղում: Նույնը և յերթից հետո: Կենց ա-

ռաջին հնարավորութեամբ դեպքում չուրաքանչյուր մարտիկ պետք է պառկի, քնի, թեկուզ ժամի 12-ին տեղ հասնելու լինի:

ՅԵՐԹԸ ՇՈՂԻՆ, ՅՐՏԻՆ, ԱՆՁՐԵՎԻՆ

Շոգին յերթը շատ հոգնեցուցիչ է: Մարմինը տաքանում է: Վաղերը խիստ տրորվում են կոշիկների մեջ: Ծորավորությունը տանջում է: Տոթից ու շոգից հաճախ մարմինը խիստ տաքանում է, և այդ առաջ է բերում արևահարություն, վորը շատ վտանգավոր և հիվանդագին յերևույթ է: Արևահարությունն սկսվում է խիստ ծաղավով, թուլություն, գլխապտուտով: Կաշին չորանում է, քրտինքը դադարում է դուրս գալուց, դժվարանում է շնչառությունը, սիրտն սկսում է ուժգին բարախել և թուլանալ: Հիվանդը կորցնում է գիտակցությունը և վայր է ընկնում:

Արևահար չեղածին անմիջապես մինչև բժշկի գալը տեղափոխել մի շվաք տեղ, հանել հանդերձանքը, դուրս գցել վերնաշապկի և վարտիքի կոճակները, սառը ջուր տալ խմելու և գլուխը թըշել ջրով:

Արևահարությունից խուսափելու համար յերթաին շարժումն ամառը նշանակում են ամենագույ ժամանակ՝ ժամի 5-ից մինչև 10-ը կամ, յեթե որագնացքը մեծ է, ժամի 4-ից մինչև 10-ը և 17-ից մինչև 22 ամպես, վոր որվա ամենաշոգ ժամանակը հանգիստ առնեն: Հանգստի ժամանակ լիովին կարելի է վերականգնել իր ուժերը՝ ուտել և քնել կշտանալ:

Ամառն արդեն ժամի 7-ից շոգ է, Դրա համար յերթի ժամանակ պետք է դուրս գցել վզնոցի կոճակները, կուրծքը բանալ, թենոցները վեր բարձրացնել,

վորպեսզի թարմ ոդն անցնի դեպի մարմինը: Գլխի վրա, գլխարկի օակ լավ է քաշկինակ կախել, ավելի լավ է կաղամբի թուփ կամ կռատուկ (լապուխ). այդ պահպանում է արևահարությունից:

Շարքերում ոդն ավելի թարմ և մաքուր լինելու համար, դորասյունը բացում են և թույլ են տալիս գնալ շվաքով:

Խիստ շոգին դադարեցնեն ավելի հաճախ են տանում և ավելի լերկար ժամանակով:

Յեթե ճանապարհին հանդիպում են առվակներ, գետեր կամ լճակներ, թույլ է տրվում յերեսը լվալ, բերանը վողղել:

Շոգ ժամանակ, դադարեցնելով, վորտեղ շվաք չկա, չպետք է պառկել՝ քանի դեռ մարտը կանգնած է, քալում է կամ նստած է, արյունը գլխից հոսում է դեպի մարմինը, բայց հինց վոր պառկում է տաք գետնի վրա, գլուխը տաքանում է, և արյունն արագությամբ լցվում է ուղեղի մեջ, արյան կուտակում է լինում: Շոգին արյան ուժեղ հոսանքը դեպի գլուխը առաջ է բերում գլխացավ: Այդ պատճառով արեվակի-զին, օաֆ գետնի վրա ավելի լավ է նստած հանգստանալ:

Ձմեռը մառախլո օարժումներ կաթարելուց օաֆանում է, այդ նշանակում է ցուտը յերթի ժամանակ ավելի նվազ ֆլասակար է, քան շոգը: Ցուտը դժվար է տանել միայն կանգառությունների ժամանակ: Այդ պատճառով փոքր դադարեցնելը սառնամանիք որերին կրճատում են մինչև 5 րոպելի:

Սառնամանիքին, յերթի ժամանակ յեթե ուշադիր չլինես դեպի քեզ, հեշտությունը կարող էս ցրտահար

անել քիթդ, ալտերդ, ձեռքերդ, ականջներդ: Տրտահա-
րության դեպքում կաշին սպիտակում է և քիչ զգա-
յուն է լինում: Յեթե ժամանակին չտրորես ցրտահա-
րելի տեղերը, յերակները սեղմվում են, կաշին զրկվում
է արյան հոսանքից և բոլորովին անզգա յի դառնում:
Յեթե դրանից հետո յի կաշին չտրորես (մահուղով
կամ ձյունով), վորպեսզի նա կամաց-կամաց տաքա-
նա, այն ժամանակ վրա կհասնի ցրտահարության հե-
տևյալ աստիճանը, յերբ կաշին սեանում է և ծածկ-
վում է բշտիկներով:

Ականջները ցրտահարությունից կարելի չի պահ-
պանել շլեմը կանոնավոր հազներով: Բիթն ու ալտերը
ժամանակ առ ժամանակ պետք է տրորել, ձեռքերին
հազներ ձեռնոցներ: Կոշիկները նեղ չպետք է լինեն,
վորպեսզի հնարավոր լինի փաթաթել մահուղի փաթա-
թաններ կամ յերկու գույգ ամուռնալին փաթաթան-
ներ: Խիտ ստոնամանիքին լավ է փաթաթանների
տակ վտաքներին փաթաթել թերթ (թուղթ), նախորդ
վորեն ճաքալ քսելով:

Թեքով անձնվր ամառվա շոգ որերին յերթը կա-
րող է հեղտացնել: Թարմացնում է ողը, նստեցնում է
փոշին: Ուժեղ անձրևը կամ յերկաթատե անձրևները
ճանապարհը ցիխ են դարձնում և շատ խանգարում
են շարժումը: Յիս ճանապարհով դժվար է գնալ, հա-
ղուտն ու զինասարքը թրջվում և ծանրանում են,
վտանգավորները անձրևից ու ցիխից փչանում են, կող-
տանում, վտաքները հարում են:

ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ԶԵՐԹՈՒՄ

Սոցիալիստական մրցությունն ու հարվածայնու-

թյունը լավագույն մեթոդներն են յերթին պատրաստ-
վելու համար: Միայն ձևերի ու ունակությունների
ուշագիր ուսուցիչություններ, դաշտային մարմնա-
մարզությամբ, մարզանքով մրցակցության հիման վրա
վարժվելով կարելի չի յերթը կատարել լավագույն
ձևով:

Յերթը դժվար է նրա համար, ով չի պատրաստ-
վել, ով մարզված չի յերթի համար, կարգապահ չի,
ում հանդերձանքը հարգարկած չի, այս ու ելն կողմ
է ընկնում, ում վտանգավորներն ու հագուստը վատ են
հարգարկած: Այդպիսի մարտիկի համար յերթը հոգնե-
ցուցիչ աշխատանք է:

Ասենք յերկու վաշտ գնում են դեպի ճամբար:
Հարվածային վաշտը մի քիչ ջուտ է գուրս յեկել: Նա
համարյա լիակատար զինասարք ունի: Այդ որսպետքը
ազատգործվում է մարզանքի համար: Մարտիկները
քալում են ուրախ-ուրախ, արի: Անցան 8 կիլոմետր:
Կանգ առան դուղում: Նստեցին շվաքում: Վտաքները
բարձր դրին: Հանգստանում են, կտակներ են անում:
Վաշտը տեղավորվել է ջրհորի կողքին, սակայն
ջրհորում ջուր չկա, թեև որը առթ է և կիզիչ:

«Ծարվիր»: Մի բուպից հետո վաշտն արդեն պատ-
րաստ է, «Բայց ի՞նչ, մարդ» հրամանն է տրված... Վաշտն
անցավ ու անհայտացավ բլուրի յետեր յեկել յի միայն
յերդի ձայնը: Ճանապարհին վոչ մի յեա մնացող մար-
տիկ չկա, վար շտապի հասնել զորայունին:

Վաշտը գնաց հեռացավ: Նրա յետերից մյուսը, պա-
հակից վերադարձողը:

Նրա վրա փոշու հաստ շերտ է նստել: Որորվում
են վտաքները, թեև մարտիկները կրում են միայն հրա-

ցաններն ու փամփոփումները: Թիվն այնքան էլ մեծ չէ, սակայն կարծիր բանակայինները այնպիսի տեղ ունեն, կարծես հինգ փթանոց բեռ են կրում: Վաշտն ընթանում է լուռ, կորագլուխ: Միայն յերբեմն վորեւ մեկը տխրությամբ, կարծես նեղացած հարցնում է՝

— Արդյոք շուտ կլինի դադարը:

Հենց վոր վաշտը կանգ առավ, մարտիկներն իսկույն շրջապատեցին ջրհորները, իսկ ամենից տնհամբերները վաղեցին դեպի խրճիթները՝ ջուր խմելու:

Բարձրահասակ, կարմրաթուշ տղան ագահությամբ խմում է ուղղակի դուլից և ծիծաղելով ասում է ծաւովից թուլացած հարևանին:

— Սաստեցին, թե ջուր չպետք է խմել: Իսկ ինչո՞ւ չխմել: Ձի յեմ լես, ինչ են, վոր կորոզ եմ շատ խմելուց մնասվել:

Կես դուլ ջուր խմելով, նա լեռ քաշվեց, նա մեկ, թե յերկու ընկալից հետո վերադարձավ և նորից խմեց: Նա մոռացել էր, թե ինչ են սովորեցրել նրան և ինչի՞ մասին են հիշեցրել նրան՝ յերթի դուրս գալուց առաջ: Այդ մարտիկը մի քանի անգամ հարկադրված է շաբթից դուրս գալ շարժման հետևյալ ժամին: Նախ նա վաշտի յետևից վաղելով, հազիվ հասնում է նրան, իսկ հետո շոմտով ուժից ընկնում է և քաշ գալով հազիվ գնում է գործասյունի պոչից: Վորքան շատ են այդպիսի «ջրով հարբածները» թիվը, այնքան շատ են լեռնացողներն ու անկարգությունը: Տեսնում ես, վաշտի ամբողջ զորասյունը ցվրվել և ամբողջ մի կիլոմետրի վրա:

Ջրհորի մոտ իրարանցումի և ջուր խմելու համար բակերը վաղվելու պատճառով վոչ վոք ժամանակ չու-

նեցավ հանգստանալու: Տաս ընկալի փոխարեն դադարը տևեց մինչև 12—14 ընկալ: Վերջապես վաշտը շարժվեց և դուրս լեկավ ցանկով պատած մարգագետնի յետևը: Յերկու մարտիկ դուրս լեկան խրճիթից:

— Ե՞ս ինչ ե, արդեն գնացել են:

— Այո, գնացել են:

Յեկ սկսեցին վաղել, հասնել զորասյունին: Սրանց համար չերեի գով ու թեթե կլինեք քայլել...

Հինգ և կես ժամից հետո հարվածային վաշտը հասավ ձամբաբ: Մարտիկները ճաշեցին և սկսեցին խրենց շրջանը (տեղամասը) մաքրել: Ծորդ վաշտը քաշ գալով հազիվ յեկավ 6¹/₂ ժամից հետո և այնքան հողհած, վոր շատերը ճաշելու ել չգնացին: Իսկ յետ մնացողները հազիվ մի ժամից յեկան, տեղ հասան:

Իսկ ինչու այսքան մեծ տարբերություն կա յերթի հաշտողության մեջ:

Իհարկե, վոչ միայն նրա համար, վոր հարվածայինները թարմ եյին, իսկ Ծորդ վաշտը յեկել էր պահուկությունից: Վաշտին փոխել եյին դեռևս յերեկոյան, և նա ժամանակ էր ունեցել հանգստանալու: Ուրեմն, բանը վոչ թե հոգնածության մեջ է, այլ յերթի կարգապահության մեջ: Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել և հիշել յերթի կառույնները և ճշտորեն պահպանել այդ կառույնները: Սակայն բացի դրանից, պետք է նույնպես ոգնության հասնել ընկերներին և փոխադարձաբար իրար դժվար դրությանից հանել:

Աշխատային մի մոպյլ որ է: Արդեն կեսոր է: Առավոտից մաղմուղում է տնձրերը: «Կապույտները» գունդը շարժվում է յերթուս: Թըջվել են գրասենյակը: Վոտքերը սայթաքում են ճանապարհի թրջված հողաբլրի վրա:

Յերկու անգամ հակառակորդի սամառնականները նրանց քշեցին անտառ: «Կապույտներին» գուռը ժամի 19 ին պետք է եղ հասնի՝ լուրջյիններին ազատելու համար: Առավոտից արդեն անցել են 20 կիրովնար:

— Կարծես զորահանդեսում են, այնպես են քայլում: Չգիտես՝ նախանձից, թե զարմանքից ժողով են մի ուրիշ դնդի հրամանատար, գիտելով մեզ ծանոթ հարվածային վաշտը: Իսկ մարտիկները կարծես չեն զգուհ, թե ինչպես են անցնում կիրովնարները: Հարվածայինները կատակներ են անում, զվարճալի պատմաթյուններ են պատմում: Նրանց մեջ է վաշտի հանաքչի ու զվարճախոս Գոնչարենկոն: Ահա նա վերցրե է հոգնած Իվանովի հրացանը, գցել ուսը իր հրացանի հետ միասին և ինչ վոր բան է ասում: Իվանովը ձեռքով մի քանի անգամ թափահարում է: Յերեք-չորս բոպելից հետո, նա կազդուրվում է, խելքը գլուխն է գալիս և հաստատուն քայլում է Գոնչարենկոյի հետ կողք-կողքի: Իվանովը չի ուզում թույլ տա, վոր իր հրացանը ուրիշի ուսի վրա լինի: Բայց Գոնչարենկոն չի տալիս: «Իսկաքում կստանաս», — ասում է նա:

Ընկերական այսպիսի ոգնությունը միաժողովում է մարտիկներին և վաշտն անհաղթելի յե դորձնում: Կիրովնարներն անցնում են անհեղափոխ կերպով:

Դեղի կազմում գնում է նույնպես 5-րդ վաշտը: Զորասյունը լերկարածգվել է: Գրատի թրջված փեշերը խճճվում են վռաքերի արանքում և խանգարում են մարտիկներին՝ ազատ քայլել: Վոչ ուրախ հանաքներ, վոչ լերգեր չես լսի ալտեղ: Ուժեղները թուլերին չեն հասկանում:

Յեթն ուշադրությամբ դիտես, կարծես ամբողջ

վաշտն ավելի վատ է հագնված, քան հարվածային վաշտը: Զնայած անձրևին, նորանում ամեն ինչ կարգին է, զրատների փեշերը հավաքած են գոտիների վրա, իսկ սրանը, կարծես, բոլորովին ուրիշ հագուստ լինի, մի ուրիշ հանդերձանք լինի: Վաշտն այնպիսի դեսք ունի նրա համար, վոր նախքան յերթի դուրս գալը, մարտիկները միմյանց զննել էյին հենց ենպես, տեսքի համար:

Հասկանալի չե, վոր զոգումը, փոխադարձ ոգնությունն ու իրար նեղ տեղից ազատելը, առանց վորոնց թե յերթում և թե մարտում դժվար է, բացակայել են: Մարտիկները պետք է մշակեն իրենց մեջ այդ ունակությունները, պատրաստվելով յերթին:

Յերթի համար միայն մարդվածությունն ու միմյանց ոգնելը քիչ է: Մարշը (յերթը) հաջողությամբ վարելի չե կտարել միայն այն ժամանակ, յերբ բոոր մարտիկները խստորեն կպահպանեն յերթի կարգապահությունը և յերբ մշտապես կոգնեն մեկմեկու: Վորպես առաջամարտիկներ այդ բանում պետք է հանդիսանան կուսակցականները, կոմյերիտականները և հարվածայինները: Անձնական որինակով ցույց տուր, թե ինչպես պետք է հաղթահարել դժվարությունները: Յեղիր առաջինը առաջման մեջ, մարտու և յերթում:

Զորասյունը մոտենում է անտառին: Վաշտ վաշտի յետևից անհայտանում են ծառերի խիտ ցանցի մեջ:

Գունդը գումարտակային զորասյուների գիծ է կազմում և հրացաններից բուրգ է կազմում: Մի քանի բոպելից հետո հրացանների բուրգերը շարվում են, պահպանելով նրանց մոտ դարաված իրերի տալարակ-

ների և հանդերձանքի գորդ-կանաչավուն շարքերը: Դադարեց անձրևը: Սրևը ցուլց տվեց իր գլխը: Մարտիկները տարածվեցին այս ու այն կողմ:

Ամենից շատ հավաքվել են գետափին: Բոլորը նստած են թփերի շվաքում, շատերը՝ մերկ են, բայց սպիտակեղենը այս ու այն կողմ չի թափված, ալլ կախված է չորացնելու նպատակով: Վոչ վերևից և վոչ ել հեռվից չի լերևում սպիտակեղենը:

Գարի վրա կողք կողքի նստած մաքտիկները մինչև ծնկները ջուրն են կոխել հոգնած ու քրտնած վտառները:

— Այդ ի՞նչ էք արել,— տեսնելով նրանց վրա բղավում է ծառայության լերկրորդ տարվա մի մարտիկ:

Ջրի մեջ նստած կարմիր բանակայինները դուրս վազեցին դեպի գետի ափը:

— Ի՞նչ ես բղավում, անբավական մրթմթաց նրանցից մեկը:

— Յեթե չես քեզ չվերկացնելի, ուռած վտառներով ման կգալիր,— կշտամբանքով առաքեց մաքտիկը:

— Իսկ դու, Յեզորով, չվրդովես,— նկատեց մոտեցողներից մեկը. — նրանք արդեն այստեղ հինգ րոպե կլինի, ինչ վտառները ջրի մեջ են դրել: Յես սալն եյի դատարկում, տեսա: Դե, տես, Նիկիտինի վտառները ինչպես են կարմրել: Յերևի ալրվում են: Հը, վո՞նց է, Նիկիտին, կարող ես տեղից վեր բարձրանալ: Յավում ե, ասում ես: Դեռ լավ է, վոր մանյովում ես, և վոչ թե յերթում:

— Ընկերներ, ուր ե Գոնչարենկոն,— լավեցին մի քանի ձայներ:

Գոնչարենկոն շուտ լեկավ: Նրան շրջապատել էին հարվածային վաշտի մարտիկները և ծիծաղելով ու «ուռա» գոռալով տարան յերկու բարձր ստճիներ միջև ընկած բացառը:

Մի բաց արած մեծ թերթ թղթի վրա գրված էր «ՀԱՐՎԱՍՏԱՅԻՆ ՊԱՏԻ ԹԵՐԹ»:

Մի քիչ ցած տառերը բղավում էին:

«Ուրիմակ վերցրիք ընկ. Գոնչարենկոյից, 3-րդ հարվածային հրաձիգ վաշտի մարտիկից»:

Այդ վերնագրի տակ հոդվածում պատմվում էր, թե ինչպես Գոնչարենկոն ոգնել է Իվանովին, թե ինչպես Իվանովը կապուղիվել և քայլել է վոչ միայն հաստատուն, յերխտասարդի նման, այլև քաջալերել է մյուսներին: Մի քանի տողով Իվանովը ներքևում հայտարարում էր, վոր ինքը կոգնի ընկերներին յերթի ժամանակ և մրցակցության եր կանչում իր ջոկի մարտիկներին:

«Գեղ հավաք պառիկ հարվածային վաշտ» վերնագրով հոդվածում խոսվում էր այն մասին, վոր փոխանցիկ մրցանակը ամենալավ յերդի համար — «Բալան» դարձնում — ստացել է 7-րդ վաշտի 3-րդ դասակը, վորը աչքի չե ընկել իր լավագույն յերգերով և փայլուն կենդանությամբ: «Բալանը» (վոր 10 ամիս տիրել էր հարվածային վաշտը), պետք է հենց այդտեղ, դադարում հանձնվեր հարվածային վաշտից 7-րդ վաշտին:

Թերթում նշվում էին նաև անհաջողութունները: «Մեր անփութներն ու զրոգուլչիկները» վերնագրով ողվածում խոսվում էր այն մասին, վոր մարտիկ Պոլինովը չի կատարել սոցմրցակցության պայմանագիրը:

և առաջին իսկ դադարեցում խմել և ամբողջ մի շրա-
ման լիքը ջուր:

Աննկատելի չեյին մնացել նույնպես լեքկուսը՝ հա-
րած վոտքերով:

Զինթղթակիցներն ամեն ինչ տեսել էյին, հայտ-
նել թերթին, ոգնել հարվածաչնորեն աշխատելու հա-
մար:

5-րդ վաշտում հնարագետները հարվածաչնորեն
շատապ կաղմակերպեցին համերգ և կենդանի լրագիր:
Համա լավ հասավ վոտքեր լվացողներին ու անփուլթ-
ներին, և նրանց, վորոնք դրատները համարյա մինչև
գետին ցեխոտել էյին:

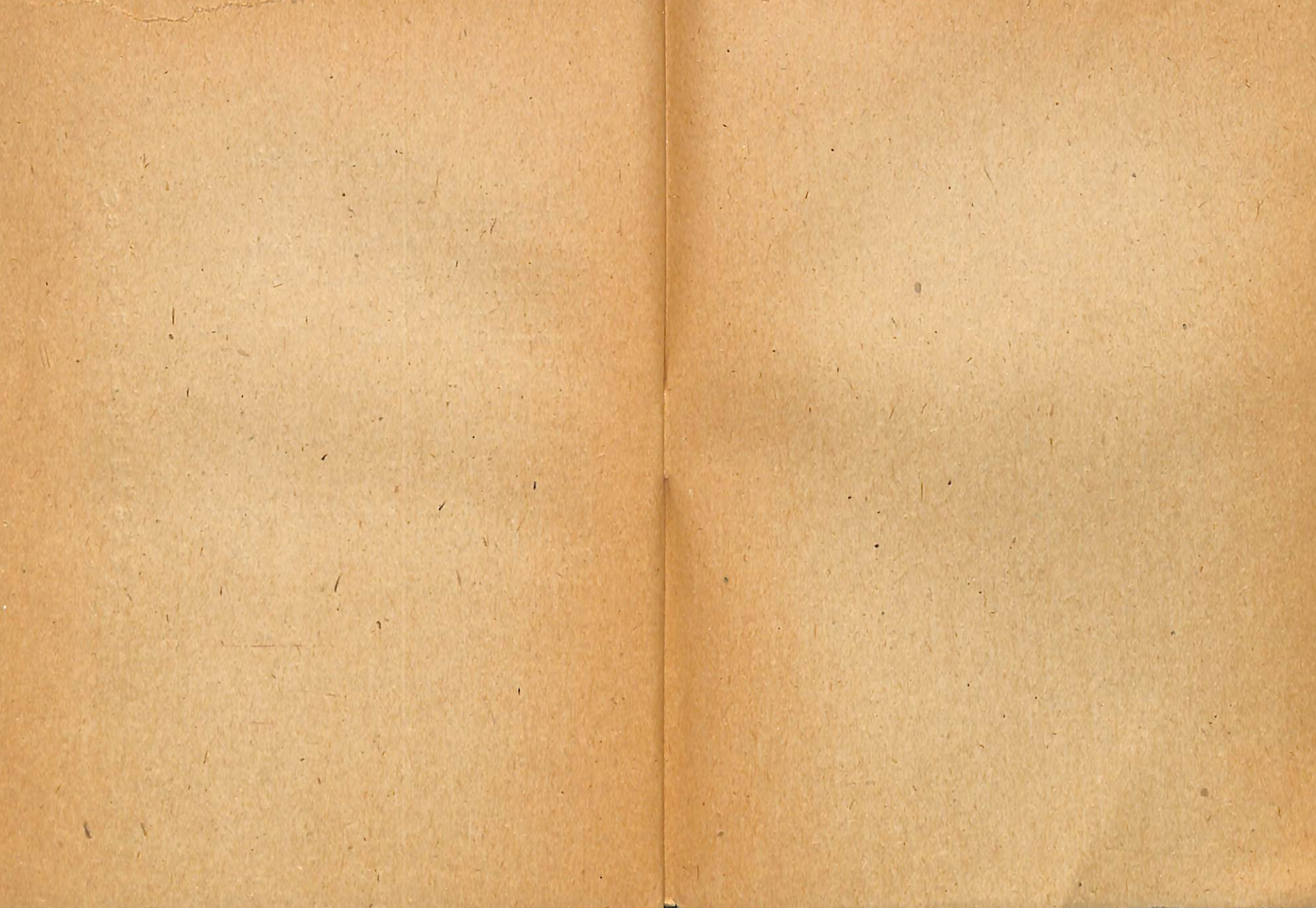
5-րդ վաշտի 2-րդ դասակի մարտիկները համար
հասկանալի դարձավ, վոր պետք և աշխատել նոր ձե-
վով: Նրանք հենց այդտեղ սոցմրցակցության կանչե-
ցին հարվածային վաշտի 2-րդ դասակին, խոստանալով
վոչ միայն հասնել, այլև անցնել նրանից:

Այդ նույն համերգում կապցավ «Բայանից» սըր-
առուռ ըստանումը: Նրանք խոստացան, վոր նորից
յետ կնվաճեն այն 7-րդ վաշտից, ինչ դնով ուղղում և
լինի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
Յերթախն շարժում	3
Վորջան արագ և ընթանում հետևակը	4
Լիակատար դիմադրք	5
Պահպանիք վոտքերդ	8
Մարմնի խնամումը	11
Հագուստը և վոտնամանը	12
Հանդերձանք	14
Յերթային շարժման սկիզբը	15
Փոքր դադարք	18
Շնչառությունը և ծարավությունը	20
Մեծ դադարք	23
Արագացրած յեթ	28
Պահպանությունն ու քողարկումը յերթում	29
Գիշերային յերթ	31
Յերթը շագին, ցրտին, անձրևին	34
Հարվածայինը յերթում	36

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0212371

41.609

50 к.

Б. Львов

Как сберечь силы на походе

Госиздат ССР Армян

Ереван 1988